

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 11. mai 2017
(OR. en)

9075/17

POLGEN 59
AG 17
INST 215
MI 403
WTO 111
AGRI 261
SOC 330
ENV 439
TRANS 172
EMPL 247
EDUC 177
SAN 192
COMPET 331

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Jordi AYET PUIGARNAU, direktor
Kättesaamise kuupäev:	10. mai 2017
Saaja:	Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2017) 240 final
Teema:	ARUTELUDOKUMENT ÜLEILMASTUMISE OHJAMISE KOHTA

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2017) 240 final.

Lisatud: COM(2017) 240 final

Brüssel, 10.5.2017
COM(2017) 240 final

ARUTELUDOKUMENT

ÜLEILMASTUMISE OHJAMISE KOHTA

EESSÕNA

1. märtsil 2017 avaldas Euroopa Komisjon valge raamatu Euroopa tuleviku kohta. Sellega algatati aus ja ulatuslik arutelu liidu tuleviku üle 27-liikmelisena. Nimetatud debatis osalemiseks esitab komisjon lisaks mitu aruteludokumenti, milles käsitletakse järgnevatel aastatel määravaks osutuvaid valdkondi.

Käesolev aruteludokument on järjekorras teine ja selles uuritakse üleilmastumise ohjamist. Aruteludokumendis püütakse erapooletult ja tõenduspõhiselt hinnata üleilmastumise tähendust Euroopa ja selle elanike jaoks.

Paljud eurooplased – eriti nooremad – leiavad, et sidemed muude riikide ja maailmajagudega rikastavad nende elu. See on mõistetav seisukoht. Ligikaudu kolmandik meie kogurahvatulust sünnib kaubavahetusest ülejäänud maailmaga.

Samas tekitab üleilmastumine paljudes eurooplastes hirmu. Nende jaoks seostub see töökohtade kadumise, sotsiaalse ebaõigluse või madalate keskkonna-, tervishoiu- ja andmekaitseõuetega. Samuti panevad nad selle arvele traditsioonide ja identiteedi nõrgenemise. Sellist muret tuleb tõsiselt võtta. Seda saab aga teha ainult siis, kui rääkida nendest teemadest avameelselt. Alanud arutelu tugevdab meid ja aitab meil leida kestlikud ja õiglased lahendused, mis vastavad Euroopa kodanike ootustele.

Kunagi varem ei ole kohalikud probleemid nii kergesti muutunud üleilmseteks ja vastupidi. Üleilmastumine mõjutab meie igapäevaelu peaaegu kõiges, kuid avaldub inimeste jaoks ja piirkonniti väga erinevalt.

Seepärast on praegu õige hetk kaaluda, mida saab EL teha üleilmastumise mõjutamiseks, nii et see kulgeks kooskõlas meie ühiste huvide ja väärtustega. Küsigem, mida saab liit teha oma kodanike, eriti kõige haavatavamate rühmade hoidmiseks ja kaitsmiseks ja nende mõjuvõimu suurendamiseks. Leppigem kokku, kuidas EL, selle institutsioonid, liikmesriigid, piirkonnad, kohalikud omavalitsused, sotsiaalpartnerid, laiem kodanikuühiskond, ettevõtjad, ülikoolid ja rahvusvahelised partnerid, peaksid ühiselt tegutsema, et üleilmastumist ohjata.

27 liikmesriigi ning Euroopa Ülemkogu,
Euroopa Parlamendi ja Euroopa Komisjoni juhtide deklaratsioon

„Euroopa Liit seisab praegu silmitsi enneolematute väljakutsetega nii üleilmsel kui ka liidu tasandil: piirkondlikud konfliktid, terrorism, suurenev rändesurve, proteksionism ning sotsiaalne ja majanduslik ebavõrdsus. Me oleme täis otsustavust üheskoos käsitleda kiiresti muutuva maailmaga seonduvaid väljakutseid ning pakkuda oma kodanikele nii turvalisust kui ka uusi võimalusi. Me muudame Euroopa Liidu tugevamaks ja vastupidavamaks, olles omavahel veelgi ühtsemad ja solidaarsemad ning austades ühiseid reegleid. Ühtsus on nii vabadus kui ka meie vaba valik. Eraldi seistes ei suudaks me ülemaailmse arenguga kaasas käia. Koos saame kõige paremini seda arengut mõjutada ning kaitsta meie ühiseid huve ja väärtusi.“

Rooma, 25. märts 2017

„Olla eurooplane tähendab olla avatud ja kaubelda meie naabritega, selle asemel, et nendega sõdida. See tähendab olla maailma suurim kaubandusblokk, kellel on sõlmitud või sõlmimisel kaubanduslepingud rohkem kui 140 partneriga üle maailma.

Kaubandus tähendab töökohti – iga 1 miljardi euro kohta, mis me saame ekspordist, luuakse üle Euroopa Liidu 14 000 uut töökohta. Ja enam kui 30 miljonit töökohta ELis, s.o üks töökoht seitsmest, sõltub praegu ekspordist ülejäänud maailma.“

Jean-Claude Juncker
Euroopa Komisjoni president
Kõne olukorrast liidus, 14. september 2016

SISUKORD

1. ÜLEVAADE ÜLEILMASTUMISEST JA SELLE MÕJUST

1.1. Üleilmastumises ei ole midagi uut, kuid muutuste tempo on kiirenenud

1.2. Üleilmastumine toob kaasa positiivseid muutusi ...

1.3. ... kuid sellel on ka oma varjuküljed

2. Edasised suundumused

2.1. Üleilmastumine toob silmnähtavaid muutusi juba 2025. aastaks ...

2.2 ... ning endasse sulgumine ja tegevusetus maksavad kätte

3. EUROOPA LAHENDUS VÄLISPROBLEEMIDELE: RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ ÜLEILMASTUMISE SUUNAMISEKS, MAJANDUSDIPLOMAATIA JA VAHENDID VÕRDSETE TINGIMUSTE TAGAMISEKS

3.1. EL võitleb juba õiglasema maailmakorralduse eest ...

3.2. ... kuid edaspidi on vaja teha veel rohkem

3.3. ... ja EL peaks võtma meetmeid võrdsete võimaluste taastamiseks

4. EUROOPA LAHENDUS SISEPROBLEEMIDELE: VASTUPANUVÕIME SUURENDAMINE KASUMI ÕIGLASEMA JAGAMISE JA PIKAAJALISE KONKURENTSIVÕIME EDENDAMISE TEEL

4.1. Usaldusväärne sotsiaal- ja majanduspoliitika tagab vastupanuvõime ja jõukuse õiglase jaotumise...

4.2. ... kuid Euroopa majanduse konkurentsivõimeliseks ja innovatiivseks muutmisel on vaja teha suuri jõupingutusi...

4.3. ... kes teeb tihedat koostööd võimekamate piirkondadega

5. KOKKUVÕTE

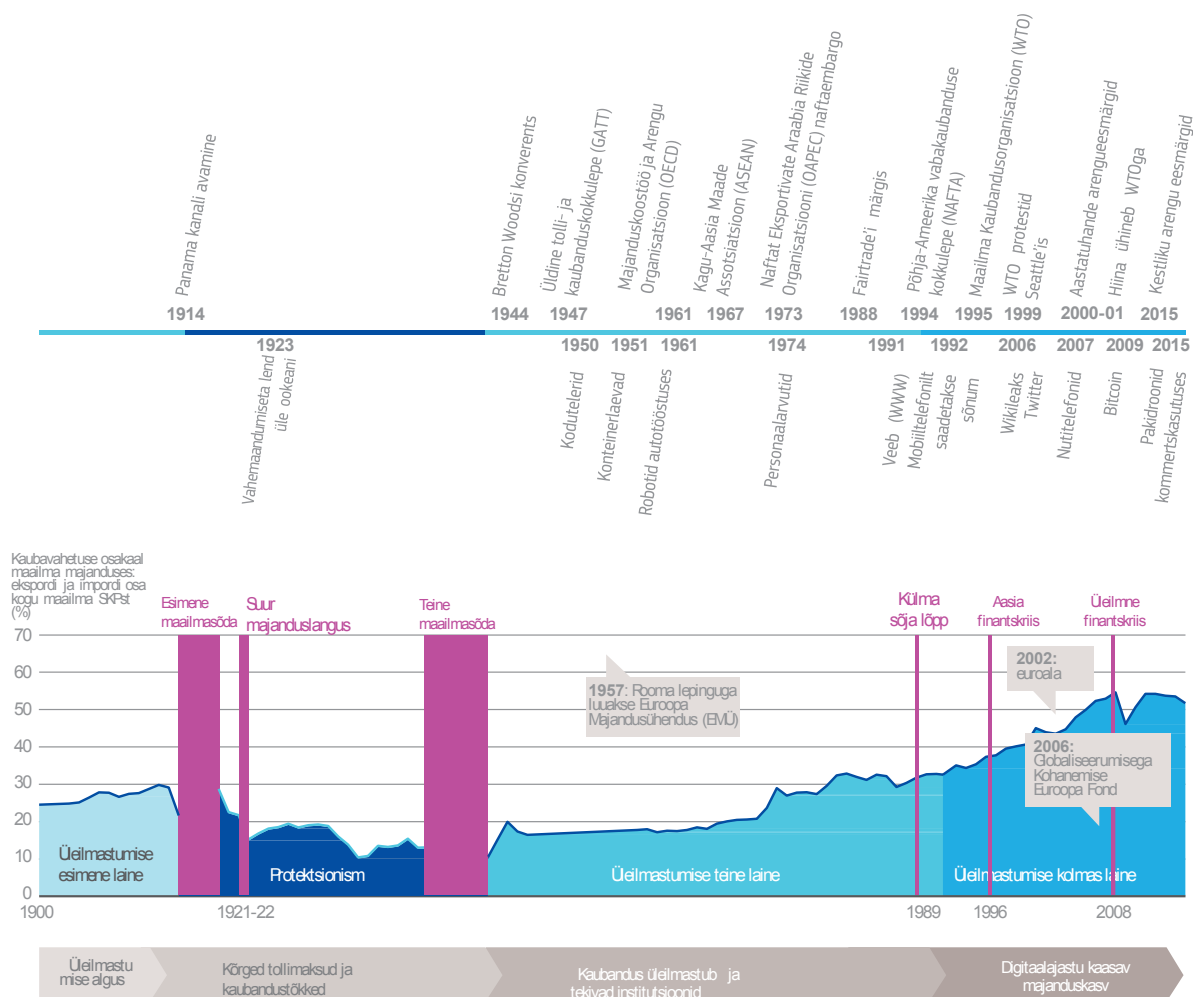
1. ÜLEVAADE ÜLEILMASTUMISEST JA SELLE MÕJUST

1.1. Üleilmastumises ei ole midagi uut, kuid muutuste tempo on kiirenenud

Suhted maailma eri paikade vahel tekkisid juba sajandeid tagasi, sest uute võimaluste otsimine ning soov õppida tundma teisi maid ja rahvaid ning nendega suhelda ja kaubelda on inimloomuses. Varem põhines üleilmastumine peamiselt kaubavahetusel ja kapitalivoogudel. Praegu muutub see tehnoloogia kiirest arengust tingituna üha teadmistepõhisemaks.

Radikaalsed uuendused nagu Internet ja tärkava turumajandusega riikide esiletõus on üleilmastumist kiirendanud ja põhjalikult muutnud selle olemust. Suurele osale toodetest ei saa enam riputada külge silti „MADE IN“, sest nendesse on panustanud kogu maailm. Teisisõnu, nende valmistamisel on kasutatud eri riikidest ja maailmajagudest pärit tooraineid, komponente, tehnoloogiat ja teenuseid. Näiteks võidakse nutitelefonid või meditsiiniseadmed välja töötada Euroopas või USAs, kuid kokku panna Aasias või Ida-Euroopas, kusjuures komponendid hangitakse veel kolmandast kohast. Tarneahelad on muutunud üleilmseteks.

Joonis 1. Üleilmastumise etapid

Allikas: Euroopa Komisjon, 2016, Klasing ja Milionis, 2014, Maailmapank, 2017 (kohandatud Riikliku Majandusuuringute Büroo (NBER) makromajanduse ajaloolise andmebaasi põhjal).

Kui 1970. aastate alguses moodustas kaubavahetus maailma SKPst alla 20%, siis nüüdseks annab ta sellest umbes poole. Isegi kui tavapärase kaubavahetus on üldiselt saavutanud oma lae, kasvavad muud vood, näiteks andmevood, hüppeliselt. Hinnangute kohaselt suureneb andmemajanduse maht asjakohase õigusraamistiku loomise korral 2020. aastaks 739 miljardi euron (enam kui kahekordistudes võrreldes praegusega), moodustades kogu ELi SKPst 4%.

Joonis 2. Üleilmastumine on nüüdseks fakt

Märkus: 2016. või hiljemalt 2015. aasta andmed.

Allikas: McKinsey Global Institute, ÜRO, Maailma Turismiorganisatsioon, OECD, Euroopa Komisjon.

Samal ajal vajab maailmas lahendust üha suurem hulk rahvusvahelisi probleeme, alates senisest massilisematest rändevoogudest, terrorihust ja finantskriisidest kuni pandeemiate ja kliimamuutusteni. Nende nähtustega ei tule enam üksi toime isegi kõige suuremad ja rikkamad riigid. Seepärast on tänapäeval üha tähtsam üleilmne koostöö.

1.2. Üleilmastumine toob kaasa positiivseid muutusi ...

Omavahel seotud maailm pakub suuremaid võimalusi. Tänapäeval on võimalik reisida, töötada, õppida ja elada eri riikides. Internet võimaldab omavahel suhelda, mõtteid vahetada, tutvustada oma kultuuri ja anda edasi kogemusi. Tudengid saavad veebiõppe kaudu osa maailma tippülikoolide kursustest. Riigid saavad toota vähemate kuludega rohkem, spetsialiseerudes oma tugevimatele külgedele ja kasutades ära üleilmse turu pakutavat mastaabisäästu. Rahvusvaheline konkurents, üleilmsed kliimameetmed, teaduslane koostöö ja mõtete vahetamine ergutavad loovust ja hoogustavad innovatsiooni. Rahvusvahelistel

turgudel tegutsevad ettevõtted õpivad ja kohanevad kiiremini ning tänu sellele säilib nende konkurentsivõime¹.

Euroopa eksport on kasvanud, sest üle kogu maailma valitseb nõudlus meie kvaliteetsete toodete ja teenuste järele. Meie lennukid, luksusautod, tööstusseadmed, jumestus- ja tervisetooted, kvaliteetrõivad ja kvaliteetsed toiduained on kõrges hinnas. Tänu sellele ulatus ELi eksport koos nõustamis-, inseneri- ja transporditeenustega 2016. aastal 1746 miljardi euroni, mis toetas paremini tasustatud töökohti. Iga ekspordist teenitud miljard eurot tagab 14 000 töökohta. Sellest ei saa kasu ainult suurettevõtted, sest 80% Euroopa eksportijatest on VKEd².

Itaalia VKE müüb Euroopa, Iisraeli, Hiina ja India lennuki-, meditsiini- ja luksuskaupade tööstusele täppispuhastusseadmeid. Ta annab oma kodupiirkonnas tööd kümnetele inimestele ning toetab turustusahela ja maksude kaudu kohalikku majandust.

Odavamate tootmisvahendite ja uute tehnoloogiate importimine väljastpoolt liitu muudab meie ettevõtted ühtlasi konkurentsivõimelisemaks ja aitab seega kaitsta liidus töökohti. 80% liidu ekspordist moodustavad tooraine, kapitalikaubad ja komponendid, ilma milleta Euroopa majandus ei saaks toimida.

Lisaks mitmekesistab import Euroopa tarbijale pakutavat tootevalikut ja alandab hindu. See aitab parandada elatustaset ja suurendada ostujõudu, eriti madalama sissetulekuga leibkondades, kes kulutavad suurema osa oma sissetulekust kaupadele ja teenustele. Asjad, mida varasemad põlvkonnad ei saanud endale lubada, on tänapäeval enamikule eurooplastele taskukohased (nutitelefonid, arvutid, rõivad, toit, arstiabi ja transport).

Välismaised otseinvesteeringud kujutavad endast olulist kapitaliallikat ja soodustavad tehnosiiret. Paljud välismaalased on edukalt lõimunud meie ühiskonda. Nad on leevendanud tööjõu puudust olulistes valdkondades, alates vanurite hooldusest ja põllumajandusest kuni eriuringute ja tootearenduseni.

Loodusvarade hinna tõus ja nappus, rahvastiku kasv ja reostus on sundinud tõrjaka turumajandusega riike kiiresti vähendama fossiilkütuste kasutamist ning arendama edasi puhtaid energia- ja ressursitõhusamaid tehnoloogiaid. Selle tulemusena on nad ühtlasi hakanud järgima rangemaid keskkonnanõudeid.

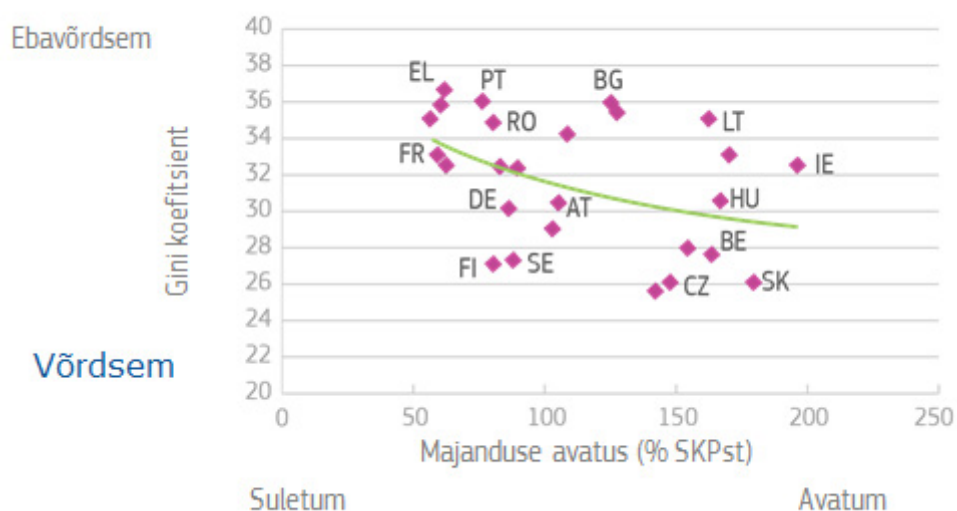
Üleilmse kaubanduse avatus on toetanud ELi majanduskasvu, suurendanud tema heaolu ja taganud tema konkurentsivõime³. ELi osakaal üleilmsest kaupade ekspordist püsib üle 15% ning on ainult murdosa võrra langenud alates sajandivahetusest, mil Hiina liitus Maailma Kaubandusorganisatsiooniga ja kehtestas ennast ekspordiliidrina. Nendes liikmesriikides, mis on üleilmsetesse tarneahelatesse kõige paremini lõimunud, on ühtlasi sissetulekud suuremad ja ebavõrdsus väiksem. Edukad tulemused on võimaldanud meil pidada üleval oma sotsiaalset mudelit ja kaitsta keskkonda.

¹ Euroopa Komisjon, VKEd rahvusvahelistumise aruanne, 2010.

² Euroopa Komisjon, „ELi eksport maailma: mõju tööhõivele ja sissetulekutele“, 2015.

³ IMF, Maailmapank, WTO, „Making Trade an Engine of Growth for All. The Case for Trade and for Policies to Facilitate adjustments“, 2017.

Joonis 3. Avatuma majandusega liikmesriigid ei ole ebavõrdsemad

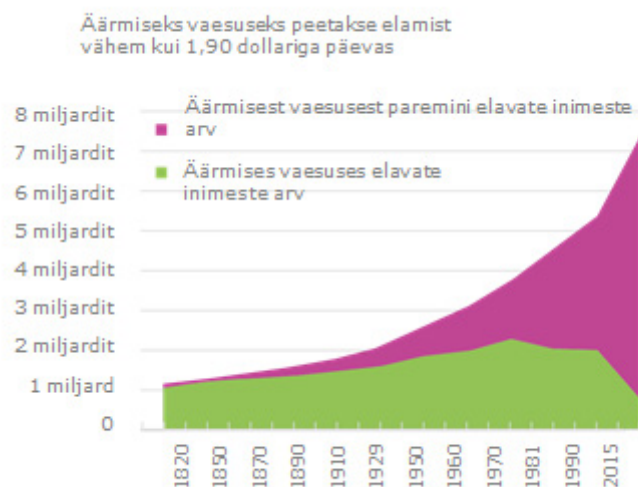
Märkus: hiljemalt 2012. aasta andmed. Sissetulekute jaotust inimeste vahel mõõdetakse Gini koefitsientiga, mille puhul 0 tähistab täielikku võrdsust. Majanduse avatust näitab impordi ja ekspordi osakaal SKPst.

Allikas: Maailmapank, 2017.

Üleilmastumisel on olnud sarnane positiivne mõju ka ülejäänud maailmale⁴. Tänu sellele on sajad miljonid inimesed suutnud vaesusest välja rabeleda ja vaesemad riigid teistele järele jõuda. Suurenenud on stabiilsus ja kindlustunud on demokraatia ja rahu. ÜRO kestliku arengu eesmärkide kaudu on loodud üleilmne raamistik nii vaesusega võitlemiseks ja arenguriikide elatustaseme parandamiseks kui ka tulevaste eksporditurgude kujunemiseks. Kui inimestel tekivad tulevikuväljavaated ja võimalus elada jõukalt oma kodumaal, aitab see samuti vähendada ebaseaduslikku rännet Euroopasse ja seda hallata.

⁴ OECD, „Key Issues Paper: Making Globalisation Work“, 2017; „Better Lives For All“, C(2017)32.

Joonis 4. Vaesuses elavate inimeste arv väheneb maailmas iga päevaga

Märkus: rahvusvahelist dollarit kohandatakse eri riikides kehtivate hindadega ja hindade muutumisega ajas (inflatsioon).

Allikas: Max Roser (Maailmapanga 2017. aasta andmete ja Bourguignoni ja Morrissoni 2002. aasta artikli põhjal).

1.3. ... kuid sellel on ka oma varjuküljed

Üleilmastumisel on aga samuti oma varjuküljed. Kõik inimesed ja piirkonnad ei saa sellest võrdselt kasu, sest nad ei ole nii kohanemis- ja konkurentsivõimelised. Viimastel aastakümnetel on ELil tulnud väheseid oskusi nõudvates ja madala lisaväärtusega tööstussektorites üha enam konkureerida teiste riikidega, kus palgad, keskkonnanõuded või maksud on mõnel juhul madalamad. Ettevõtted võivad asjaolu, et kõikjal ei ole elatustase sama kõrge ning sotsiaal-, keskkonna-, maksu- ja muud normid sama ranged kui Euroopas, konkurentsieelise saamiseks ära kasutada. See on toonud kaasa tootmisüksuste sulgemise ja töökohtade kadumise ning mõjunud negatiivselt töötajate palkadele ja töötingimustele. Kui ettevõtte ei suuda tootlikumate või odavamate välismaiste konkurentidega sammu pidada ja läheb seetõttu hingusele, annab see pikaks ajaks hoobi koondatutele, nende peredele ja ümbritsevale piirkonnale.

Osa välismaiseid ettevõtteid ja välisriike kasutab ebaausaid kaubandustavasid. Mõne välisriigi ületootmine ja riiklikud toetused põhjustavad dumpinguhinnaga importi, mis on näiteks kahjustanud Euroopa terase- ja laevaehitustööstust. Samuti on riike, kes küll ise ekspordivad hoogsalt, kuid ei vasta teiste riikide avatusele samaga, hoides nende ettevõtteid oma turust eemal.

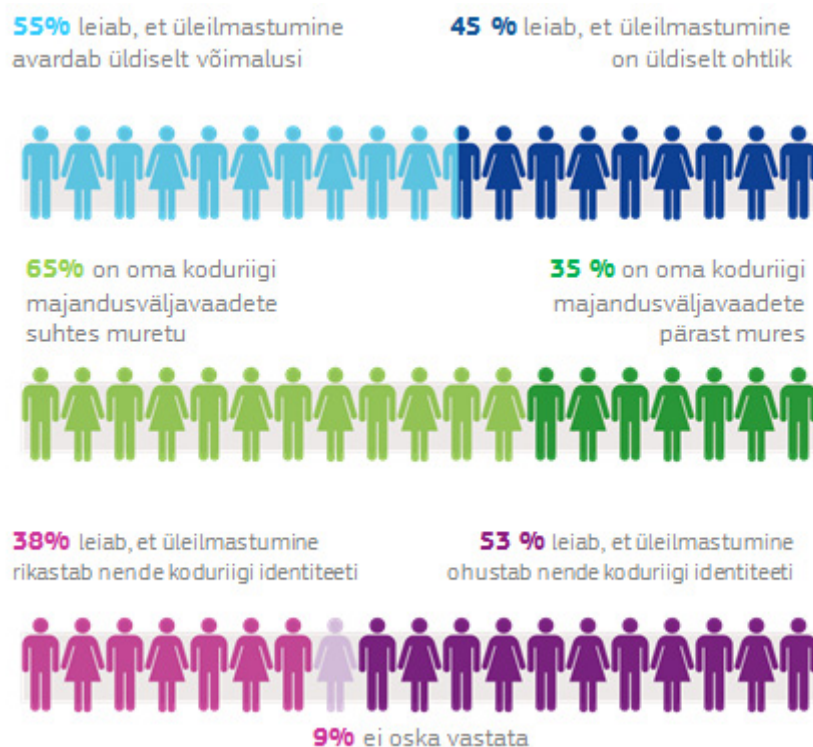
Suurettevõtetel on lisaks võimalik kasutada ära rahvusvahelistes normides esinevaid lünki ja deklareerida kasum madalate maksudega riikides, mitte seal, kus nad oma tooteid valmistavad ja müüvad. Selline tegevus vähendab liikmesriikide maksutulu ning süvendab ebaõiglust ja ettekujutust, et üleilmastumine teenib ainult suurettevõtete ja rikaste huve.

Üleilmastumise ja tehnoloogia arengu koosmõjul on kasvanud vajadus kvalifitseeritud tööjõu järele, kuid vähenenud madalamat kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade arv, eelkõige töötlevas tööstuses. Koondatud töötajatel on raskusi uue töö leidmisega, eriti kui see nõuab uute oskuste omandamist.

Seaduslik sissetulek on üldjuhul riikide majandust elavdanud ja aitab korvata liidus teatavate oskustega tööjõu puudust. Sissetuleku suurenemine võib aga tekitada kogukondades pingeid, kui sellega ei kaasne piisav kohaliku taristu arendamine ja lõimimismeetmed. Eriti võib riikide ja piirkondade majandust ja ühiskonda kahjustada suur töötus ja sotsiaalne tõrjutus ning ühiskonnast irdumine võib ühtlasi mõnel juhul anda tõuke radikaliseerumiseks.

On oht, et kui sellise olukorra vältimiseks ei võeta aktiivselt meetmeid, võimendab üleilmastumine tehnoloogia arengu ja hiljutise majanduskriisi mõju ning süvendab veelgi ebavõrdsust ja ühiskonna polariseeritust. Viimasel aastakümnel on keskmise sissetulekuga leibkondade reaalsed palgad jäänud ELis ja muudes arenenud majandusega riikides enamasti samale tasemele, ehkki majandus on üldiselt kasvanud. Kuigi Euroopas on ebavõrdsus tunduvalt väiksem kui mujal maailmas, on 27% koguvarast siiski elanikkonnast kõige rikkama ühe protsendi käes⁵.

Joonis 5. Eurooplased suhtuvad üleilmastumisse erinevalt

Allikas: Bertelsmanni sihtasutus ja Euroopa Komisjon 2016.

Paljud inimesed leiavad, et üleilmastumine toob kaasa kultuurilise mitmekesisuse ja teistsugused eluviisid ning ohustab otseselt nende identiteeti ja traditsioone. Muretsetakse, et kaob võimalus mõjutada oma tulevikku ja et järeltulevate põlvete väljavaated saavad olema kehvemad. See on tingitud arvamusest, et riigid ei kontrolli enam olukorda ning ei suuda ega taha suunata üleilmastumise kulgu ega ohjata selle tagajärgi viisil, mis oleks kõigile kasulik. Sellest poliitilisest probleemist tuleb meil üle saada.

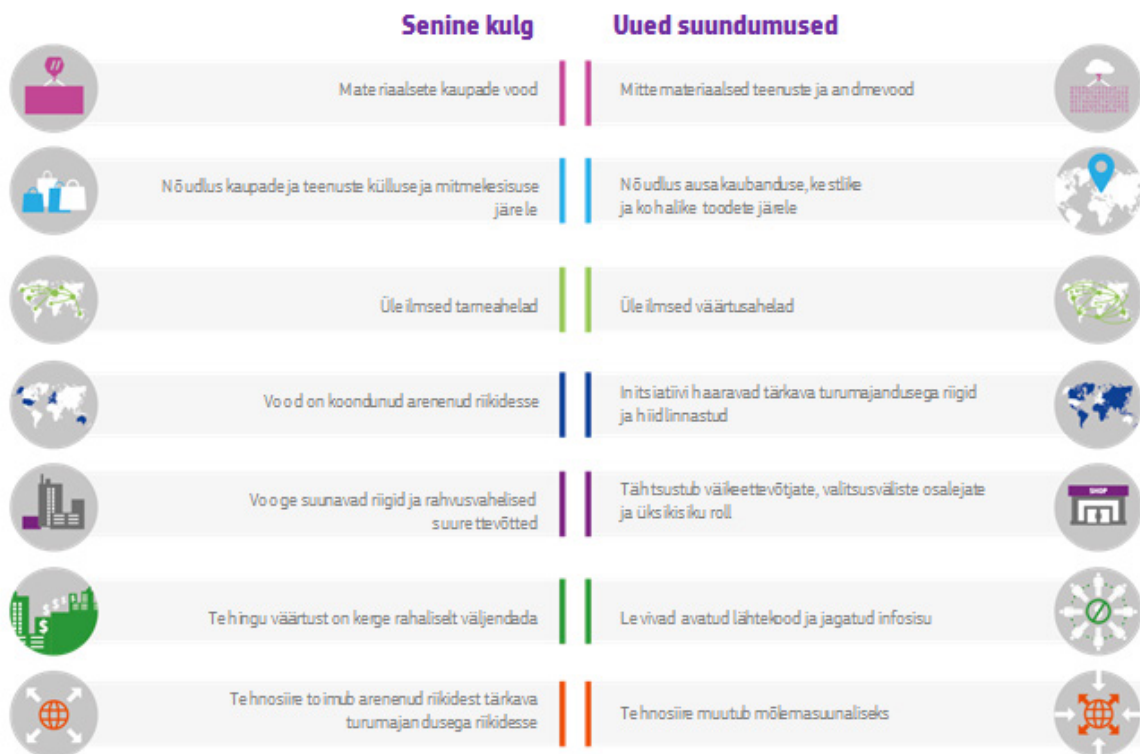
⁵ Julius Bear, „Wealth Report: Europe“, september 2014.

2. EDASISED SUUNDUMUSED

2.1. Üleilmastumine toob silmnähtavaid muutusi juba 2025. aastaks ...

Üleminek on alles alanud, kuid selle lõpuks muudavad digiteerimine, robotid, tehisintellekt, asjade internet ja 3D-printimine põhjalikult kogu tootmist, töötamist, transpordikasutust ja tarbimist.

Joonis 6. Üleilmastumine enne ja praegu

Allikas: Euroopa Komisjon, McKinsey Global Institute, OECD.

Ümberkorraldused tabavad peaaegu kõiki sektoreid, näiteks:

- **transport:** juhita ja internetiühendusega autod, droonid ning ühisautod;
- **energeetika:** arukad võrgud, taastuvenergia ja hajatootmine;
- **põllumajandus ja toidutööstus:** keskkonnahoidlik põllumajandus ja rakendused toiduainete raaskamise vähendamiseks,
- **telekommunikatsioon:** võimsamad võrgud, virtuaalne reaalsus ja virtuaalsed tööruumid;
- **turustus:** e-kaubanduse tähtsuse suurenemine;
- **finantsteenused:** virtuaalpangad ja -kindlustus ning ühisrahastamine;
- **tootmisprotsessid:** automatiseerimine;
- **tervishoid:** kaugdiagnoosid ja meditsiinitöötajate sagedasem piiriülene töö.

Automatiseerimine muudab tööjõu kulud tootmiskoha valimisel vähem oluliseks. Seega aitab see tegelikult osa tootmisest Euroopasse tagasi tuua, nagu kinnitab seireprojekt European Reshoring Monitor⁶.

Tuntud Saksa spordijalatsite valmistaja tõi 2016. aastal ühe mudeli tootmise Saksamaale tagasi, kuid loodud tehases töötavad ainult robotid. Tulevikus on ettevõttel kavas avada veel selliseid kiirtehaseid Euroopas või USAs.

Samal ajal võtavad masinad üle lihtsad ja korduvad tööd⁷. Uued töökohad, mis tootmise tagasitoomine Euroopasse võimaldab luua, ei sarnane enam nendega, mis omal ajal kadusid. Euroopa ees seisev väljakutse on teha uuendusi strateegilistes tehnoloogiates ja aidata töötajatel omandada vajalikud oskused, et tööturu lõhe ei suureneks.

Digitaaltehnikad ja e-kaubandus avardavad ka kõige väiksemate ettevõtete võimalusi tegutseda piiriülevalt. Paljud ettevõtted luuakse juba praegu üleilmsetena ja suhtlevad klientidega Interneti kaudu üle kogu maailma. Teisalt domineerivad turul üha enam teatavad suured veebiplatvormid, sest neil on võimalik külastajaid jälgida ja salvestada nende isikuandmeid. Privaatsuse, andmekaitse ja küberjulgeoleku tagamine ning turuvõimu kuritarvitamise ärahoidmine muutub üha raskemaks.

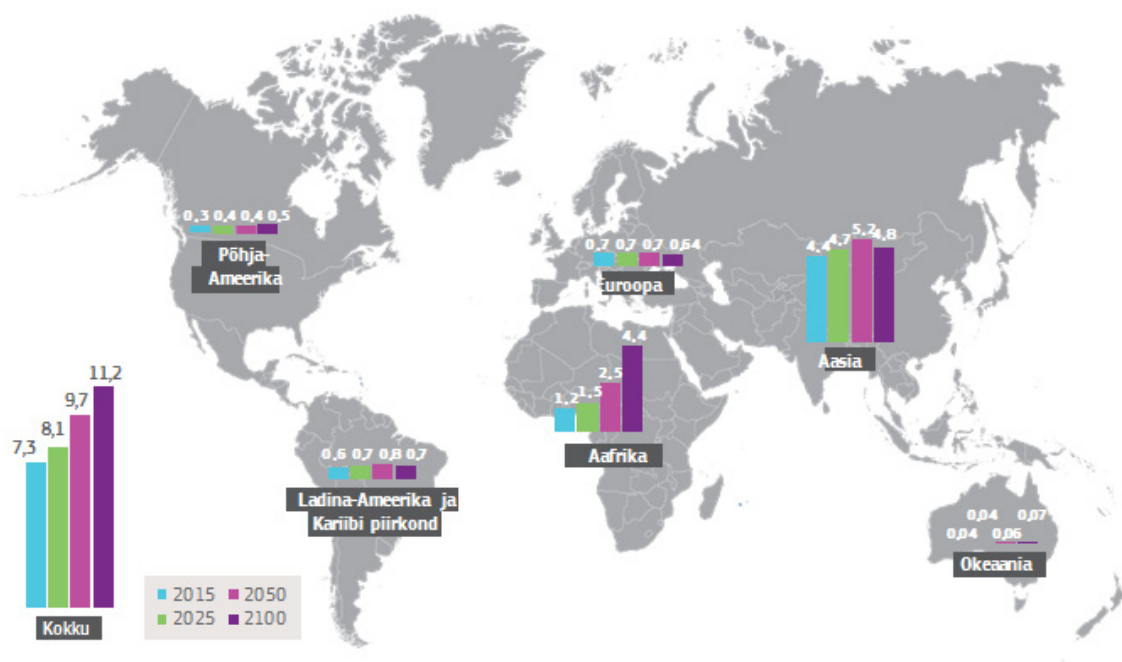
Paljudel juhtudel on nende uute tehnoloogiate väljatöötamist juhtinud arenenud riigid. Konkurents aga tiheneb pidevalt, sest tärkava turumajandusega riigid liiguvad väärtusahelas kiiresti ülespoole. Lõhe tehnoloogiliselt enam arenenud ja vähem arenenud piirkondade vahel ähvardab veelgi laieneda, kui riigid ei investeeriharidusse, taga elanikkonnale vajalikke oskusi, toeta innovatsiooni, kindlusta ausat konkurentsi ega reguleeri olukorda arukalt ja vajaduspõhiselt.

2025. aastaks paisub maailma rahvastik 8 miljardini, kellest 61% elavad Aasias, eelkõige Hiinas ja Indias. Eurooplaste osakaal maailma rahvastikus väheneb ja EL 27 näitaja langeb 5,5%-le. See võib tuua kaasa multipolaarse maailmakorralduse, kus poliitiline, tehnoloogiline, majanduslik ja sõjaline võim jaguneb eri jõukeskuste vahel. Samal ajal tähendab see suuri uusi turge Euroopa ettevõtete jaoks.

⁶ <https://reshoring.eurofound.europa.eu/>

⁷ OECD hinnangul on väga tõenäoline, et automatiseerimise tulemusena kaovad keskmiselt 9% töökohtadest ja et 25% töötajatest peavad oluliselt muutma poolte ülesannete täitmist.

Joonis 7. Rahvastiku kasv toimub enamjaolt väljaspool Euroopat

Allikas: ÜRO, 2015.

Kindlasti suureneb liikuvus. Praegu elab kogu maailmas alla 4% inimestest väljaspool oma sünniriiki ja eurooplaste puhul on see näitaja veelgi väiksem⁸. 2025. aastaks ränne hoogustub. Kui ei eraldata summasid selleks, et igaüks saaks tulevikus rahulikult ja jõukalt elada oma kodumaal, sunnib noorte osakaalu järsk suurenemine Aafrika rahvastikus, ebastabiilsus liidu naaberriikides ja mujal ning kliimamuutuste teravnev mõju inimesi üksi või koos perega ka edaspidi otsima turvalisemat ja paremat elukohta.

Tänu tehnoloogiale on inimesed teadlikumad mujal riikides avanevatest võimalustest. Samal ajal lihtsustab tehnoloogia aga ka kaugtööd, sealhulgas teisest riigist või koguni teisest maailmajaost. Üleilmsel tööturul osalemisel muutub tähtsaks mitte elukoht, vaid Interneti-ühenduse kiirus ja kvaliteet.

Tihedamini seotud maailmas kasvavad võimalused, kuid samuti ohud. Kurjategijad ja terroristid üritavad ka edaspidi suuremat avatust ja uusi tehnoloogiaid ära kasutada, et tegeleda salakaubandusega ja õhutada vihkamist. Teisalt on üha enamatel sidusrühmadel, olgu tegu üksikisikute, kodanikuühiskonna esindajate, ettevõtete või kohalike omavalitsustega, võimalik omavahel suhelda üle kogu maailma ja lahendada koos ühiseid probleeme.

Linnade võrgustiku liikmed õpivad üksteiselt, kuidas võidelda kliimamuutustega ja lõimida äsja saabunud pagulasi. Piirkonnad astuvad partnerlusse erasektoriga, et töötada välja tulevikku suunatud arengukavasid. Üksikisikud organiseeruvad Interneti kaudu, et väljendada solidaarsust üleilmsete liikumistega, nagu näiteks 21. jaanuaril 2017 maailma eri linnades toimunud **naiste marss**.

⁸ ÜRO Rahvastikufond.

2.2 ... ning endasse sulgumine ja tegevusetus maksavad kätte

Üleilmastumisega seostatavad muutused võivad viia üleskutseteni, et riigid peaksid endasse sulguma ja kaitsma end maailmas toimuva eest. See kiusatus on eriti suur piirkondades, mis on teistest maha jäänud. Ühed tahavad tõkkeid ja suletud piire. Teised langevad teise äärmusesse ja leiavad, et üleilmastumisel peaks laskma vabalt kulgeda, sest turgude iseregulatsioon tagab kokkuvõttes parima tulemuse.

Majanduskriisi ja üleilmastumise vastaste meeleolude tulemusena on juba astunud samme eraldatusjoonte tugevdamiseks. Kaubandustõkete kaotamiseks peetavad mitmepoolsed läbirääkimised on viimasel aastakümnel toppama jäänud ja proteksionism tõstab taas pead⁹. Isegi riigid, kes on tavaliselt olnud avatud üleilmse majanduse eestvedajaks, kaaluvad nüüd meetmeid impordi pidurdamiseks, sisserände piiramiseks ja kodumaise tootmise eelistamiseks. Nimetatud suundumuste koosmõjul on üleilmse kaubavahetuse kasv hiljuti silmnähtavalt aeglustunud.

Enamik liidu elanikke tõdevad siiski, et proteksionism ei toimi¹⁰. See võib tuua lühiajalist kergendust, kuid ajalugu näitab, et see ei taga kokkuvõttes edu, vaid lõppeb tihti katastroofiga¹¹. Hoiatava näitena võib tuua 1930. aastate suure majanduslanguse, mille mõju süvendas vastastikune proteksionism ja mis soodustas lõpuks sõja puhkemist.

Kui me sulgeme piirid, teevad teised sama. Selle tulemusena kaotavad kõik. Eriti kehtib see Euroopa riikide kohta, kes on tihedalt lõimunud üleilmsetesse väärtusahelatesse. Proteksionism tekitab häireid tootmises ja suurendaks kulusid ja tarbijahindu. Euroopa ekspordi konkurentsivõime langeks ja see seaks ohtu veel suurema hulga töökohti¹². Kui kaubandustõkked suureneksid 10%, väheneks rahvatulu hinnanguliselt 4%¹³. Uued tooted, teenused, tehnoloogiad ja ideed ei jõuaks enam meieni. Proteksionismi mõju oleks soovitud vastupidine, sest sellest tingitud hinnatõus tabaks eriti valusalt just kõige vaesemaid¹⁴.

Selle langusspiraali ärahoidmiseks on vaja mitmepoolseid institutsioone ja reegleid, mis lubaksid riikidel üleilmastunud maailmas toetada ühiseid lahendusi. Sellised institutsioonid ja reeglid on ülimalt olulised, et tegeleda koostööd nõudvate küsimustega, nagu üleilmne majandus, kliimamuutused ja maksustamise vältimine. Vastasel juhul võib juhtuda, et suuremad ja vastutustundetumad riigid ja ettevõtted allutavad nõrgemad oma reeglitele ja huvidele. See oleks vastuolus selliste väärtustega nagu koostöö, õigusriigi põhimõtte järgimine, võrdõiguslikkus ja solidaarsus, millele EL on rajatud.

Üleilmastumise paremaks ohjamiseks tuleb tugevdada üleilmset juhtimist ja reeglistikku. Selle toetamiseks peab iga riik järgima poliitikat, mis suurendab tema konkurentsivõime ja vastupanuvõimet. EL peab nüüd otsustama, kuidas seda teha.

⁹ WTO, OECD ja ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverentsi (UNCTAD) aruande põhjal on G20 riigid alates 2008. aastast kehtestanud 1500 uut kaubandustõket. 2016. aasta maiks oli ainult veerand neist kaotatud.

¹⁰ Enamik eurooplasi leiab, et üleilmastumine loob võimalusi majanduskasvuks. Veel suurem on nende osakaal, kes ei karda oma riigi majanduse pärast. Allikas: Eurobaromeetri standarduuring nr 86, sügis 2016.

¹¹ Täielik majanduslik sõltumatus ei taga heaolu. Seda katsetati Nõukogude Liidus, kuni 1990. aastateni Albaanias, kuni 1970. aastateni Hiinas ja 1970.–2000. aastatel Argentinis. Hiljuti on seda tehtud Venezuelas.

¹² Arto, Iñaki, José M. Rueda-Cantuche, Antonio F. Amores, Erik Dietzenbacher, Nuno Sousa, Letizia Montinari ja Anil Markandya, „EU Exports to the World: Effects on employment and income“, Euroopa Komisjon, 2015.

¹³ OECD, „The Sources of Growth in OECD Countries“, Pariis, 2003.

¹⁴ Hiljuti 27 liikmesriigi ja veel 13 suurriigi kohta avaldatud uuringu andmetel väheneks kõige vaesemate leibkondade reaalsissetulek kaubandustõkete korral 63% ja kõige rikkamate oma 28%, sest vaesemate sissetulekust tarbekaupadele kuluv osa on suurem (allikas: „Measuring the unequal gains from trade“, Pablo D. Fajgelbaum ja Amit K. Khandelwal, Quarterly Journal of Economics, august 2016).

3. EUROOPA LAHENDUS VÄLISPROBLEEMIDELE: RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ ÜLEILMASTUMISE SUUNAMISEKS, MAJANDUSDIPLOMAATIA JA VAHENDID VÕRDSETE TINGIMUSTE TAGAMISEKS

3.1. EL võitleb juba õiglasema maailmakorralduse eest ...

Selleks et rajada õiglane ja reeglitel põhinev rahvusvaheline kord, mis toetuks rangetele nõuetele, on vaja paljude riikide koostööd, sõltumata nende erinevatest huvidest, kultuurist ja arengutasemest. Sellise korra eesmärk on seada üleilmastumise puhul *abinõud* (turgude avamine ja tehnilised edusammud) *eesmärkide* (inimeste õiguste ja heaolu leviku suurendamine) teenistusse.

Pärast kaht laastavat maailmasõda asutasid riigid Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO), Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) ja Maailmapanga ning sõlmisid üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe (GATT), millest hiljem kujunes Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO). Need institutsioonid kindlustasid paljudele rahu, stabiilsuse, kindlustunde ja heaolu. Riikidevahelised sidemed tihenesid ja üleilmne kaubavahetus sai hoo sisse.

Finantskriisi järel leppisid G20 riigid kokku kavas toetada kooskõlastatult üleilmset majandust ja rangemate üleilmsete reeglite kehtestamist, et reguleerida finantsturgusid ja võidelda maksustamise vältimise vastu. 2015. aastal kiitsid ÜRO liikmed ühehäälselt heaks kestva arengu kava aastani 2030 ja kestliku arengu eesmärgid. Samuti sõlmiti Pariisis võitluseks kliimamuutustega siduv rahvusvaheline kokkulepe, mis lükkas käima protsessi keskkonnanõuete parandamiseks kogu maailmas. 2016. aastal võtsid riigijuhid ÜRO tippkohtumisel kohustuse töötada pagulaste ja rändajate massiliste voogude haldamiseks välja üleilmne rändepoliitika. Käesoleva aasta alguses jõustus WTO kaubanduse lihtsustamise leping.

Need näited tõendavad, et üleilmastumise ühiseks ohjamiseks tehakse kogu maailmas uusi jõupingutusi. ELil ja selle liikmesriikidel on nendes jõupingutustes keskne koht. ELi roll mitmepoolse poliitika ja reeglitel põhineva korra eestvedajana tuleneb asjaolust, et ta on ise edukas näide reeglitel põhinevast lõimumisest.

3.2. ... kuid edaspidi on vaja teha veel rohkem

Rahvusvahelised eeskirjad ei ole aga kaugeltki valmis. Mõned valdkonnad, eelkõige digitaalmajandus, on peaaegu reguleerimata. Muudes valdkondades ei taga eeskirjad võrdseid võimalusi või ei käsitle piisava põhjalikkusega kahjulikke ja ebaõiglasi tavasid, nagu maksudest kõrvalehoidmine, korruptsioon, ebaseaduslikud rahavood, kahjulikud riiklikud toetused või sotsiaalne dumping.

Ootamatute raskuste ees seistes ei ole meie ülesandeks mitte ainult kehtiva eeskirjadepõhise rahvusvahelise korra säilitamine, vaid ka selle edasiarendamine. Eesseisvad raskused, eelkõige multipolaarses maailmas, nõuavad, et jätkame ja tugevdame majanduspoliitika kooskõlastamist eesmärgiga tagada korralik, jätkusuutlik, tasakaalustatud ja kaasav majanduskasv. Meie eelistatud lähenemisviisiks jääb mitmepoolne koostöö meie rahvusvaheliste partneritega. Selleks peaksime panustama mitmepoolsete institutsioonide tugevdamisse ja reformimisse, et muuta need õiglasemaks ja toimivamaks, nii et nad suudaksid pakkuda lahendusi. Ent üha sagedamini vaidlustatud maailmakorra tingimustes peame edasiliikumise nimel olema valmis ka koostööks väiksemates rühmades, jättes ukse avatuks, et teised saaksid liituda neile sobival ajal. Samuti tuleks asjakohasel viisil kaasata valitsusväliseid osalejaid, näiteks rahvusvahelisi organisatsioone või vabaühendusi.

EL võiks säilitada oma juhtrolli, tehes selgeks oma huvid ja väärtused ning soodustades „võidujooksu tippu“. **Kestliku arengu tegevuskava** aastani 2030 annab ühise võrdlusaluse, et

kavandada edasisi jõupingutusi ning tuua jõukust ja kasu meie planeedile ja kogu maailma inimestele, eeskätt arenguriikides.

2017. aasta juunis võtab EL vastu uue Euroopa **arengukonsensuse** ja viib selle abil oma arengupoliitika kooskõlla tegevuskavaga aastani 2030. Globaliseerunud maailma probleemide tulemuslikuks lahendamiseks peavad ELi arengualased jõupingutused ulatuma arenguabist kaugemale. Need peavad suutma hõlmata investeringuid ja kaubandust, erasektori panust, riigisestest ressursside kaasamist, hea valitsemistava edendamist ning õigusriiki ja inimõigusi, kusjuures erilise tähelepanu all on noored, sooline võrdõiguslikkus ja naiste mõjuvõimu suurendamine. Euroopa Liidu kavandatud **välisinvesteeringute kava** peaks tooma kasu kõigile asjaosalistele, soodustades jätkusuutlikku majanduskasvu ja töökohtade loomist arenguriikides. See aitab leevendada rändesurvet ja luua investeerimisvõimalusi Euroopa ettevõtjatele.

Paremini lõimitud ja ettevaatavam **Euroopa majandusdiplomaatia** annaks meie kodanike jaoks samuti paremad tulemused. EL ja liikmesriigid peaksid oma välispoliitika ja selle vahendid paremini kooskõlla viima, et soodustada majanduskasvu ja töökohtade loomist Euroopas ning kaitsta paremini oma majandushuve väljaspool liidu piire. Riigist sõltuvalt võib ELi huvide hulka kuuluda makromajandusliku stabiilsuse tagamine, peamiste majandus- ja sotsiaalreformide toetamine või turulepääsutõkete kaotamine.

Majandusdiplomaatia vajab senisest paremat kooskõlastamist ELi, liikmesriikide ja finantsasutuste, näiteks Euroopa Investeerimispanka vahel. Euroopa ettevõtjatel, eriti VKEdel, peaks rahvusvahelistel turgudel aitama edu saavutada ka liidu delegatsioonide ülemaailmne võrgustik. See abi võiks seisneda kaubandus- ja investeerimiskokkulepete loodud võimaluste parema ärakasutamise, püsivate turulepääsutõkete ületamise või strateegiliste üleeuroopaliste äriprojektide arendamise toetamises. Samuti võiks see hõlmata osalemist uute tehnoloogiate rahvusvaheliste standardite väljatöötamisel või Euroopa ettevõtlusorganisatsioonide tugevdamist välismaal.

EL peaks jätkama **tasakaalustatud ja järkjärgulise kaubandus- ja investeerimiskava**¹⁵ väljatöötamist, mis mitte ainult ei avaks vastastikku turgusid, vaid tõhustaks ka ülemaailmset juhtimist näiteks inimõiguste, töötingimuste, toiduohutuse, rahvatervise, keskkonnakaitse ja loomade heaolu valdkonnas. Nende kokkulepete abil tuleb säilitada ELi ja liikmesriikide suutlikkus saavutada õiguspäraseid avaliku poliitika eesmärke ja hoida neis valdkondades kõrgeid standardeid,¹⁶ et kaitsta oma kodanikke ja hoida ELi tööstust ebaausa konkurentsi eest. Ühtlasi peaksid need aitama saavutada kestliku arengu eesmärke.

Rahvusvahelised majandus- ja finantseeskirjad peaksid jääma tähelepanu keskmesse. Eelkõige peaksime panustama toimivamatesse makromajanduspoliitika jälgimise ja kohandamise mehhanismidesse globaalsel tasandil, tõhustama võitlust maksudest kõrvalhoidmisega, tagama finantssektori stabiilsuse, kõrvaldama ülevõimsuse ja sellega seotud riiklikud toetused, lihtsustama e-kaubandust, kaitstes samal ajal eraelu puutumatust, ning edendama tehniliste standardite ühtlustamist, et need ei oleks enam takistuseks.

Peale selle tuleks meil teha jõupingutusi sotsiaalsete ja **tööstandardite** ja -tavade täiustamiseks tihedas koostöös Rahvusvahelise Tööorganisatsiooniga, ent ka

¹⁵ 14. oktoobri 2015. aasta teatis „Kaubandus kõigile – vastutustundlikuma kaubandus- ja investeerimispoliitika poole“ (COM(2015)497)

¹⁶ Vt tõlgendav ühisdokument Kanada ning Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide vahelise laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kohta: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13541-2016-INIT/en/pdf>

kodanikuühiskonna, sotsiaalpartnerite ja erasektoriga. Seoses sellega tuleks ülemaailmselt edendada kollektiivlääbirääkimiste süsteeme.

Üleilmastumine peab muutuma tõhusaks. Kaubandus aitab riikidel spetsialiseerumise kaudu tootlikkust suurendada, kuid tõeline tõhusus tähendab ka, et väliskulud viiakse miinimumini ja majanduskasv lahutatakse ressursikasutusest. Transpordi või pakendamise ja liiklusummikute tulemusel tekkiv saaste ning väärtuslike loodusvarade ammendamine on selle välismõju peamised näited.

Pariisi kliimakokkulepe aitab võidelda kliimamuutuste vastu, soodustab üleminekut puhtale energiale ning annab ühtlasi uusi ärivõimalusi ELi ettevõtjatele, eelkõige puhta energia tehnoloogia valdkonnas. See annab konkurentsieelise neile tööstusharudele, mis on oma CO₂-jalajälge juba vähendanud. Praegu on kõige tähtsam töötada välja ja rakendada eeskirjad, nii et kõik riigid annaksid oma panuse CO₂-heite vähendamisse.

Kultuuridiplomaatia on meie ühise välis- ja majanduspoliitika lahutamatu osa. Euroopa **kultuur on töökohtade ja majanduskasvu üks peamisi allikaid**. Kultuuri- ja inimsuhted võivad kujundada üleilmastumist ning tugevdada meie väärtusi ja identiteeti.

Maailma suurima ühtse turuna, selle suurima kaupleja ja investorina ning suurima arenguabi andjana on Euroopal võimalus rahvusvahelisi eeskirju kujundada. Kuid selle mõjuvõimu säilitamiseks demograafiliste, majanduslike ja poliitiliste nihete taustal peame üha rohkem **ühete hoidma ja kõnelema ühel häälel**. 2050. aastaks ei ole ükski Euroopa riik eraldi kaheksa suurima majanduse seas¹⁷.

Selleks et ühine tegevus rahvusvahelisel areenil oleks tõhus, on vaja õigeaegseid, läbipaistvaid ja kaasavaid otsustamismenetlusi. Lisaks ulatuslike kokkulepete sõlmimisele mitmesuguste globaalsete küsimuste lahendamiseks peab EL suutma tagada ka nende kokkulepete ratifitseerimise ja rakendamise. Ei ole aga teada, kas ELi institutsiooniline ülesehitus on sellega toimetulekuks sobiv. See küsimus tuleb lahendada pärast Euroopa Kohtus koostatavat arvamust pädevuse kohta kaubanduslepingutes¹⁸.

3.3. ... ja EL peaks võtma meetmeid võrdsete võimaluste taastamiseks

Avatuse ja koostöö eest seistes ei tohi Euroopa Liit käsitada üleilmastumist naiivselt. Esineb olukordi, kus eeskirjad kehtivad, aga neid ei järgita. Lünkade täitmine rahvusvahelistes eeskirjades ja standardite karmistamine võib võtta aega. Seniks peavad ELi käsutuses olema vahendid võrdsete võimaluste taastamiseks ja otsustavate meetmete võtmiseks riikide või ettevõtjate suhtes, kes on valinud ebaausa tee.

Kõik algab **olemasolevate kokkulepete ja eeskirjade paremast täitmisest** sellistes valdkondades nagu kaubandus, tööjõustandardid, kliima ja keskkonnakaitse. Maailma Kaubandusorganisatsioonil on siduv vaidluste lahendamise süsteem, mille kasutamist EL peaks vajaduse korral jätkama. Samuti peaksime tagama, et meie kahepoolsete kaubandus- ja investeerimiskokkulepete partnerid täidavad oma kohustusi. Meie enda liidusiseste eeskirjade range täitmine võimaldab samuti tagada, et kõik ELis paiknevad või tegutsevad ettevõtjad, kes eeskirju ei täida, saavad kindlalt karistada. Seda tuleks teha koostöös liikmesriikide ametiasutustega. Täiendavalt võiks investeerida ka ELi tollivaldkonna riskijuhtimisse, et lihtsustada ja kiirendada ELi seaduslikku kaubandust ning tagada kodanike turvalisus võltsitud või ohtlike kaupade peatamisega Euroopa Liidu piiridel.

¹⁷ „Maailm aastal 2050“, PWC, veebruar 2017

¹⁸ Euroopa Kohus, arvamuse menetlus 2/15

Ühtlasi jätkab EL jõupingutusi õiglase eeskirjade väljatöötamisel rahvusvaheliste investeeringute kaitseks, aidates samal ajal valitsustel saavutada oma õiguspäraseid poliitilisi eesmärgi. Vaidlusi ei tohiks enam lahendada vahekohtunikud investor ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise (ISDS) mehhanismi abil. Seetõttu tegi komisjon ettepaneku **mitmepoolne investeerimiskohtu**¹⁹ kohta, mis looks õiglase ja läbipaistva mehhanismi ning selle loomist arutatakse praegu meie partneritega.

Peale selle vajame tulemuslikke **kaubanduse kaitsevahendeid**. Need tuleks põhjalikult läbi vaadata ning teha nende kohaldamine kiiremaks, vastupidavamaks ja tulemuslikumaks dumpingu ja ebaausa subsideerimistegevusega võitlemisel²⁰. EL on samal ajal maailma kõige avatum **riigihanketurg**, kuid meie ettevõtjate juurdepääs kolmandates riikides ei ole alati vastastikune. Selle probleemi lahendamiseks ettepanek rahvusvaheliste hangete instrumendi²¹ kohta. Neis küsimustes on vaja kiiret tegutsemist.

Avatus **välisinvesteeringutele** jääb ELi aluspõhimõtteks ja üheks peamiseks majanduskasvu allikaks. Viimasel ajal on aga väljendatud muret selliste välisinvestorite, eelkõige riigiettevõtete aadressil, kes võtavad strateegilistel põhjustel üle peamiste progressi võimaldavate tehnoloogiatega Euroopa ettevõteteid. ELi investoritel puudub sageli samasugune õigus investeerida riiki, kust selline investeering pärineb. Need küsimused vajavad hoolikat analüüsimist ja asjakohaseid meetmeid.

Euroopa ettevõtjad on peamised partnerid üleilmastumise kujundamises ja igapäevase positiivsete tulemuste pakkumises. On palju häid näiteid selle kohta, kuidas tagada jätkusuutlik majanduskasv aktsionäridele, töötajatele ja kogukondadele, mille keskel ettevõtjad tegutsevad. Kui aga ettevõtjad ei võta oma sotsiaalseid ja keskkonnanalaseid kohustusi tõsiselt, tuleks neilt selle kohta aru pärida.

EL peaks võtma jätkuvalt meetmeid rahvusvahelise **õiglase maksustamise ja läbipaistvuse** tagamiseks. 2017. aasta lõpuks on Euroopa Liidul ühine loetelu koostööd mittetegevatest jurisdiktsioonidest. See annab tõhusamad vahendid välise maksudest kõrvalehoidmisega võitlemiseks ja ausast mängust keelduvate kolmandate riikidega tegelemiseks. Komisjon jätkab ka läbirääkimisi rahvusvaheliste eeskirjade üle, mis takistavad kolmandates riikides asuvatel ettevõtjatel otseste ja kaudsete maksukohustuste vältimist, et kaitsta sellega liikmesriikide maksubaasi.

¹⁹ Vt Euroopa Komisjoni 2016. aasta detsembris algatatud avalik konsultatsioon investeerimisvaidluste lahendamise mitmepoolse reformi üle.

²⁰ Vt komisjoni 2016. aasta oktoobri teatis „Tööhõive ja majanduskasvu tagamisele suunatud kindel ELi kaubanduspoliitika“ ning komisjoni teatis COM(2013)191 ja ettepanek COM(2016)721, millega muudetakse määrusi (EL) 2016/1036 kaitse kohta dumpinguhinnaga impordi eest riikidest, mis ei ole Euroopa Liidu liikmed, ja (EL) 2016/1037 kaitse kohta subsideeritud impordi eest riikidest, mis ei ole Euroopa Liidu liikmed.

²¹ Vt komisjoni 29. jaanuari 2016. aasta ettepanek COM(2016)34.

4. EUROOPA LAHENDUS SISEPROBLEEMIDELE: VASTUPANUVÕIME SUURENDAMINE KASUMI ÕIGLASEMA JAGAMISE JA PIKAAJALISE KONKURENTSIVÕIME EDENDAMISE TEEL

4.1. Usaldusväärne sotsiaal- ja majanduspoliitika tagab vastupanuvõime ja jõukuse õiglase jaotumise...

Kodanikud peavad olema veendunud, et nende valitsused kaitsevad neid ja suurendavad nende mõjuvõimu usaldusväärse sotsiaalpoliitika abil, mis moodustab keskse osa meie vastusest üleilmastumisele. Komisjon esitas 27. aprillil aruteludokumendi Euroopa sotsiaalse mõõtme kohta²². Isegi kui Euroopas juba leidub maailma kõige võrdsemaid ja kaasavamaid ühiskondi, peame oma poliitikat jätkuvalt tugevdama ja tulevikuga kohandama ning kõrvaldama ebavõrdsuse õiglase ja tänapäevase maksupoliitika abil. Üleilmastumisest saadava kasu parem jaotamine koos tulemusliku sotsiaalkaitsega aitab inimestel leida inimväärseid töökohti ja kohaneda muutustega. Üldisemas plaanis aitavad jõukuse õiglane ja erapooletu ümberjaotamine ning haavatavate inimrühmade, sh rändajate sotsiaalset kaasatust soodustavad sihtinvesteeringud suurendada sotsiaalset sidusust. Just neid küsimusi kavatseb komisjon lahendada Euroopa sotsiaalõiguste samba²³ kaudu. Komisjon kavandab suunanäitajat ELi ja liikmesriikide tööhõive ja sotsiaalpoliitika täiustamiseks, et need oleksid digitaalajastuks ja üleilmastumiseks valmis.

Mõjuvõimu suurendamise saladus on elukestvas õppes. Võrdne juurdepääs kvaliteetsele haridusele ja koolitusele on parim viis jõukuse ümberjaotamiseks ühiskonnas. See peaks algama heatasemelise alusharidusega ning igas vanuses inimeste juurdepääsuga koolitusele ja oskuste arendamisele. Samuti tuleb meil leida uusi õppimisvõimalusi üha mobiilsemaks ja digitaalsemaks muutuva ühiskonnale ning pakkuda piisavalt nii „pehmeid“ oskusi, eriti ettevõtlust, kui ka usaldusväärseid digioskusi. Juba 90% kõigist töökohtadest eeldab teatavat digioskuste taset²⁴. Euroopa digioskused on paranemas, kuid arenguruumi veel on²⁵. Ühendatuna töötajate abistamisega aitab see kodanikel kohaneda pidevalt muutuva töökoha ja paindlikumate karjäärivõimalustega.

Tänapäevane ja tulemuslik tööturupoliitika peaks lihtsustama kõigi juurdepääsu tööturule. Poliitika peaks ühtlasi pakkuma piisavat tööhõivekindlust, asendussissetulekut ja sobivaid turvavõrke neile, kes läbivad keerukat üleminekuetappi. Juurdepääs kvaliteetsetele teenustele peaks tagama võrdsed võimalused ja sotsiaalse kaasatuse. Viimased võivad hõlmata tervishoidu, lapsehoidu, naiste suuremat osalemist tööturul, kaugtööd, töö- ja eraelu vahelise tasakaalu parandamist ning paremaid töövõimalusi piiratud liikumisvõimega inimestele.

Eri liikmesriigid lahendavad neid sotsiaalseid probleeme väga erinevalt. Ühe riigi, piirkonna või linna väljatöötatud lähenemisviis ei pruugi töötada mujal. EL ja liikmesriigid peaksid praegu jätkama oma sotsiaalpoliitika tihedat kooskõlastamist; samuti võiks Euroopa Liit toetada riikide ja kohalike omavalitsuste jõupingutusi hariduse valdkonnas. Parimaid tavaid jagatakse ja sotsiaalpartneritel on seejuures tähtis roll.

²² Euroopa Komisjoni 26. aprilli 2017. aasta aruteludokument Euroopa sotsiaalse mõõtme kohta, COM(2017)206.

²³ Komisjoni 26. aprilli 2017. aasta teatis Euroopa sotsiaalõiguste samba loomise kohta (COM(2017)250). Komisjoni 26. aprilli 2017. aasta soovitus Euroopa sotsiaalõiguste samba kohta (C(2017)2600).

²⁴ European Digital Progress Report (EDPR) 2017, (SWD(2017)160).

²⁵ Soomes, Luksemburgis ja Ühendkuningriigis omab vähemalt 70% elanikkonnast digitaalseid baas- või erioskusi, samas kui Itaalias, Küprosel, Bulgaarias ja Rumeenias on see protsent alla 40, European Digital Progress Report 2017.

Saksamaa duaalne kutseharidussüsteem tagab selle, et õpilased õpivad oskusi, mida ettevõtjad töepoolest vajavad, ning soodustab koostööd koolide, ettevõtjate ja õpilaste vahel.

Skandinaavia turvalise paindlikkusega heaoluriigi mudel loob tasakaalu paindliku tööturu ja turvalise ühelt töökohalt teisele ülemineku vahel, mis aitab luua rohkem ja paremaid töökohti.

Eesti e-kooli süsteem²⁶ valmistab ette suutlikumat ja tehnikateadlikumat tulevast põlvkonda. Digitehnoloogia kasutamine on aidanud Eestil tõusta OECD rahvusvahelises õpilaste hindamise programmis (PISA) ELi riikide pingerea tippu.

ELi tasandil aitab samba rakendamine Euroopa poolaasta raames paremini ära kasutada struktuuripoliitika jaotusmõju, et majanduskasv oleks kaasavam. Tähtis roll on ka liikmesriikide asjakohasel eelarve- ja struktuuripoliitikal. ELi struktuuri- ja investeerimisfondid saavad samuti soodustada põhiinvesteeringuid taristu uuendamisse, innovatsiooni või inimkapitali ja tööhõive arendamisse. ELi jaoks on tähtis säilitada tänapäevane ja aktiivne heaoluriikide liit. Solidaarsus pole mitte üksnes ELi põhiväärtus, vaid on esmatähtis sotsiaalse ühtekuuluvuse tagamisel avatud majanduses.

Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid (ESF, ERDF ja EAFRD) investeerivad haridusse ja koolitusse 34,5 miljardit eurot (koos riiklike panustega 49,2 miljardit eurot). **Globaliseerumisea Kohanemise Euroopa Fond** (EGF) aitab töökoha kaotanutel leida uut töökohta või alustada oma äri ning kaasrahastab näiteks tööotsingute toetamist, karjäärinõustamist, ümberõpet, mentorlust ja juhendamist, ettevõtluse edendamist ja sissetulekutoetusi. Alates loomisest 2007. aastal on EGF andnud abi 140 000 vallandatud töötajale. See on selge näide Euroopa Liidu solidaarsusest üleilmastumise tööhõivelistele ja sotsiaalsete tagajärgedega tegelemisel. Seejuures tuleks vahend muuta toimivamaks, et tagada kiire kasutuselevõtt tehase sulgemise korral, ja paindlikumaks, et see suudaks pakkuda tuge mitmekesisematele majandust arendavatele meetmetele kui seda on praegune asjaomaste töötajate kaitse. Nii toimides on tähtis täita lünk lühiajaliste meetmete ning ühtekuuluvuspoliitika toel püsivate pikaajaliste ümberkujundamisstrateegiate vahel.

4.2 ... kuid Euroopa majanduse konkurentsivõimeliseks ja innovatiivseks muutmisel on vaja teha suuri jõupingutusi...

Igäühele kasu toov ümberjaotamispoliitika nõuab märkimisväärselt investeerimist riikide poolt, mida omakorda suudab rahastada vaid edukas ja konkurentsivõimeline majandus. Poliitika peab aitama ettevõtjatel jätkuvalt innovatsiooniga tegeleda. Nende edu ülemaailmsel turgudel ning jõukuse ja töökohtade loomine sõltub sellest, kas nad suudavad luua tooteid ja teenuseid, mis vastaksid tarbijate muutuvatele vajadustele.

See nõuab majandust ajakohastavat tulevikuvisioni, mis hõlmaks digiteerimist, tehnoloogilisi ja sotsiaalseid uuendusi, dekarboniseerimist ja ringmajandust. Isegi kui meie majandus muutub üha rohkem teenusepõhiseks, jääb tööstus oluliseks tugisambaks. Tööstus on ka tähtis töökohtade allikas, täites tööturu keskmise segmendi ja aidates vältida sotsiaalset kihistumist. Seega tuleb meil majandust moderniseerida, võttes konkreetseid meetmeid ELi, liikmesriigi, piirkonna ja kohaliku omavalitsuse tasandil (vt joonis 8). Küsimus ei ole

²⁶ OECD koostatud esimese globaalse haridustulemusi mõõtvastandardi ehk PISA kohaselt on Eesti 15aastaste tulemused parimad Euroopas ja ühed parimatest kogu maailmas (PISA 2015 andmetel).

kahanevate tööstusharude kunstlikus elushoidmises; selle asemel peaksime senisest enam investeerima tööstusesse ja töölisesse, keskendudes uutele tootmistehnoloogiatele ja nendega seotud tööstusteenustele (andmeteenustele). Euroopa digitaalne ühtne turg²⁷ ja innovatsioonistrateegiad peaksid aitama Euroopa ettevõtjatel üleilmastuda ja võtta kiiresti üle uusi tehnoloogilisi suundumusi.

Selle põhielemendid on järgmised.

- **Innovatsioon** ELi liikmesriigid ja nende piirkonnad peavad väärtusahelas ülespoole liikuma ja kasutama ära oma suhtelisi eeliseid. ELi eri piirkondade idufirmadele ja novaatoritele tuleks võimaldada koostööd tipptegijatega, et aidata neil siseneda ülemaailmsetesse väärtusahelatesse. Innovaatilise tehnika tootlikkuseeliseid tuleks levitada majanduse laiemates valdkondades. Tehnoloogialiidrid on viis korda tootlikumad kui muud ettevõtjad, kuid tootvatest VKEdest kasutab tipptehnoloogiat vaid 20%, mis tähendab, et selle levikut tuleb kiirendada.

AREUS on ELi kaasrahastatud projekt (programmi „Horisont 2020“ raames), mis keskendub energiakadude vähendamisele ja ressursside optimaalsemale kasutamisele robotiseeritud tootmises. Selle peamine tulemus on nutivõrk, mis säästab nii energiat kui ka materjale. Kokku võimaldab see säästa 5–9% ja potentsiaalselt kuni 20% tehase energiatarbest. Selles programmis osalevad Itaalia, Läti, Rootsi, Taani, Saksamaa ja Soome.

Vanguardi algatuse raames teevad 30 Euroopa piirkonda koostööd uuenduslikus investeerimises, näiteks projektiarenduses koostöös tööstusega, mis kasutab 3D-printimist, et valmistada tunduvalt kergemaid ja paindlikumaid metall detaile.

Belgias on kehtestatud kvalifitseeritud teadus- ja arendustöötajatele maksuvabastus, mis on tulemuslikult vähendanud teadlaste tööjõukulusid.

Üks **Portugali VKE** töötas välja rakenduse, mis aitab poeskäijatel tooteid skaneerida, et vältida järjekordi ja siduda ostunimekirjad kaupluse tootepaigutusega. Programmi „Horisont 2020“ 1,2 miljoni eurose toetuse abil on nad laienenud rahvusvaheliselt ning avanud esindused Portos, Berliinis ja San Franciscos.

Barcelona, Amsterdam, Kopenhaagen, Pariis, Berliin, Lissabon ja mõned teised Euroopa linnad on töötanud välja linnainnovatsiooni poliitika, et pakkuda soodsaid kontoriruumi, tuge ettevõtlusinkubaatoritele, tasuta nõu ettevõtjatele ning programme ettevõtluskogukondade toetamiseks.

- **Investeeringud:** uuendusmeelsete ettevõtjate juurdepääsu tagamine rahastamisele, investeerijasõbralike õigusraamistike kasutuselevõtt ning kriitilise taristu, sh digitaalse, energia- ja transporditaristu arendamine. Erasektori asutustel on võimalus teha koostööd Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondiga ja kapitaliturgude liit võib aidata innovatiivsetel ettevõtjatel leida uusi rahastamisallikaid.

Euroopa investeerimiskava annab konkreetseid tulemusi. 2017. aasta aprilli alguse seisuga toetati sellest investeeringuid kokku 183,5 miljardi euro ulatuses. Need tehingud hõlmavad kõiki 28 liikmesriiki ning neist peaks saama kasu 388 000 VKEd ja keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjat.

42 miljardi euro suuruse eelarvega **Prantsusmaa avalik investeerimispank** (BPI) toetab uuenduslike idufirmade esiletõusu ettevõtjatele eraldatava seemnekapitaliga ja on aidanud kaasa mitme digitaalse eduloo sünnile.

²⁷ Vt Euroopa digitaalse ühtse turu strateegia (COM(2015)192).

- **Poliitika sektorite kaupa**²⁸ Peamised prioriteedid on veelgi soodustada Euroopa üleminekut digitaalsele, dekarboniseeritud ja ringmajandusele, integreerida säästva arengu eesmärgid igakülgsele Euroopa poliitikasse ning süvendada märkimisväärselt digitaalset ühtset turgu ühiste ELi eeskirjade ja standardite kehtestamiseks, et soodustada investeerimist tulevikutehnoloogiatesse.

Teatis Euroopa jagamismajanduse tegevuskava kohta²⁹ sisaldab selgeid ELi eeskirju ja poliitikasoovitusi, et kodanikud, ettevõtjad ja ELi riigid saaksid uutest ärimudelitest täit kasu ning et näiteks rahvalt tellitud transpordi või kinnisvara rentimise platvormid areneksid tasakaalustatult.

Tänu mootorsõidukiliiklust piiravale ning jalakäijaid, jalgrattureid ja ühistransporti eelistavale poliitikale nimetati Ljubljana 2016. aasta Euroopa roheliseks pealinnaks. Linna 8% suurune majanduskasv 2016. aastal ületas kõik varasemad iga-aastased rekordid. Sellele aitasid kaasa paremad investeerimisvõimalused ja tootlikkuse tingimused, mis omakorda said tõuget taristu jätkusuutlikust arendamisest, mis meelitas ligi ja hõlbustas turismi.

- **Õiguslik reguleerimine ja maksustamine** Uued ärimudelid peaksid toetama ettevõtlust ja tagama samal ajal võrdsed võimalused. Poliitikakujundus peab kõigil tasanditel tagama õiguskeskkonna lihtsuse ja ettevõtjasõbralikkuse, eriti VKEde suhtes. See ei tähenda dereguleerimist ega võidujooksu lihtsustamise suunas, vaid *nutikat* reguleerimist. Samal ajal peavad valitsused tagama oma maksupoliitika asjakohasuse, võttes arvesse digiteerimist ja uusi ärimudeleid, ja selle, et ettevõtjad maksaksid oma makse seal, kus toodetakse kasumit.

Komisjoni parema õigusloome tegevuskava raames muudab komisjon äritegemise lihtsamaks ja vähem kulukaks, lihtsustades õigusnorme ELi tasandil. 2016. aasta aprillis vastu võetud ühtne Euroopa andmekaitse õigusakt asendab 28 riiklikku õigusakti ja võimaldab ligi 2,3 miljardi euro suurust kokkuhoidu aastas. Uus Euroopa Liidu õigusakt annab otsest kasu kodanikele, tagades parema andmekaitse, ning ettevõtjatele, kelle halduskoormus väheneb ja kes saavad tegutseda ühtses õigusraamistikus kogu liidu piires.

Tänu lihtsale ja nutikale õiguskeskkonnale on **Taani** olnud äritegevuse lihtsuse poolest maailmas järjepidevalt kolme esimese riigi seas³⁰. Võimalus teha peaaegu kõik toimingud veebis muudab selle riigi üheks tõhusa ärijuhtimise eestvedajaks.

Selle poliitika edukas elluviimine ELi siseturul, mis on maailma suurim siseturg, annab Euroopa ettevõtjatele hüppelaua oma äri laiendamiseks üle maailma. Ühtse turu tugevdamine tähendab poliitika- ja jõustamismeetmete võtmist nii ELi kui ka riigi tasandil ja hoidumist uute tõkete seadmisest, näiteks jaemüügisektoris. Soodsa ettevõtluskeskkonna tagamiseks ja liikmesriikide majanduse tugevdamiseks peaks Euroopa poolaasta ka edaspidi toimima ELi poliitika kooskõlastamise mehhanismina. Liikmesriigid peaksid ellu viima poliitikat, mis suurendab tootlikkust, soodustab kaasatust ning suunab rohkem vahendeid investeringuteks innovatsiooni, haridusse ja konkurentsivõimet suurendavatesse pikaajalistesse mõjuteguritesse.

4.3. ... kes teeb tihedat koostööd võimekamate piirkondadega

Ehkki üleilmastumisest saadav kasu levib laialt, on kulutused sageli lokaalse iseloomuga. Majanduse põhimõtteline ümberkorraldamine leiab aset kohalikul tasandil, kus tööstus ja

²⁸ Näiteks energiamahukad tööstusharud, toiduainete tarneahel, kosmetotööstus või autotööstus.

²⁹ COM(2016)356

³⁰ Maailmapank, „Doing business“, 2017

inimesed omavahel suhtlevad. Seega on meil vaja tegeleda piirkondlike ja kohalike investeerimisvajadustega, lünkadega oskustes ja õiguslike takistustega, et kõik piirkonnad saaksid siseturust kasu ning suudaksid paremini valmistuda üleilmastumisega seotud väljakutseteks. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest eraldatakse koos riiklike panustega 67,6 miljardit eurot, et toetada piirkondi nutika spetsialiseerumise strateegiatega, mis kasutavad ära nende tugevaid külgi, aitavad neil väärtusahelas ülespoole liikuda, ning soodustavad erasektori ja sihtinvesteeringuid prioriteetidesse ja valupunktidesse, hoides samal ajal ära ajude äravoolu ja maapiirkondadest lahkumise. Paljudel juhtudel ei pea see üleminek tähendama murrangulisi ja kõrgtehnoloogilisi muutusi, vaid pigem järkjärgulist uuenemist, mis tagaks ka traditsioonilisemate tööstusharude jätkuvuse.

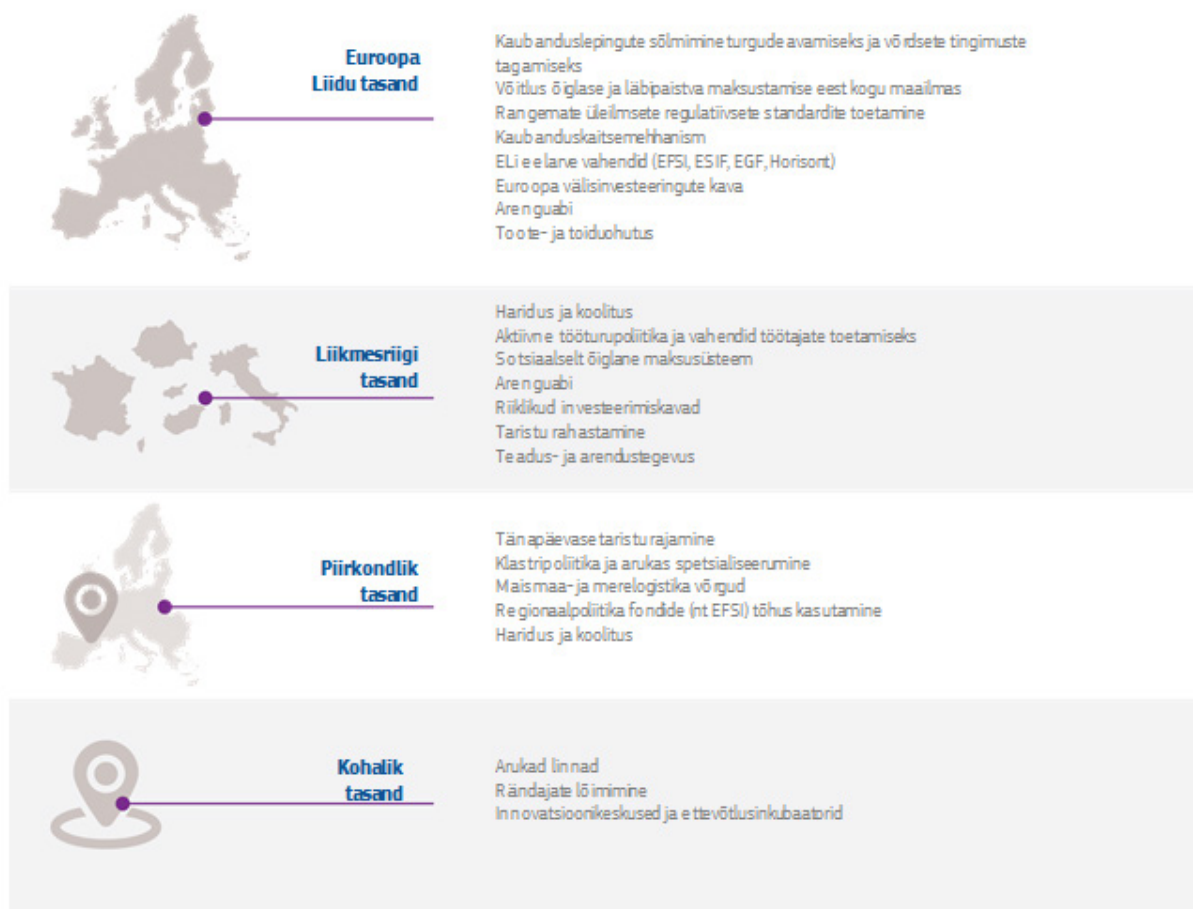
Innovatsiooniklastreid, mis ühendavad omavahel ettevõtjaid, ülikoole, idufirmasid, investoreid ja kohalikke omavalitsusi, tuleb edasi arendada ja need üle Euroopa ühendada. Paljudel Euroopa piirkondadel on soodne asukoht, et üleilmastumisega kaasnevatest võimalustest kasu lõigata. Teised aga riskivad arvukate töökohtade kadumisega rahvusvahelise konkurentsi ja tehnoloogiliste murrangute tõttu. Haavatavaid piirkondi võib leida kõikjalt Euroopast, ehkki enamik neist paiknevad Lõuna-Euroopas või Kesk- ja Ida-Euroopas, kuhu on suunatud ka ELi poliitika konkurentsi- ja vastupanuvõime tugevdamiseks.

Pärast Rootsi ühe suurima autotootja pankrotti 2011. aasta detsembris kaotas enam kui 3000 inimest oma töö Trollhättani linnas Lõuna-Rootsis. Globaliseerumisega Kohanemise Euroopa Fond astus vahele ja eraldas 5,4 miljonit eurot, et aidata 1350 vallandatud töötajat ja 16 tarnijat. Sestpeale on linn taastunud ja hoolimata vallandamistest vähendanud töötust veerandi võrra. Töötuse määr on praegu isegi väiksem kui varem, olles langenud 16%-lt 12%-le. Selline edu on tingitud tugevast ettevõtlusvaimust ehitus-, transpordi- ja lennundussektoris. Käivitatud on hulk uusi ettevõtteid, kus töötab ligikaudu 1000 inimest. Saabist vallandatud töötajatele pakuti õppimisvõimalust ilma töötushüvitist kaotamata ja paljud kasutasid võimalust alustada uut karjääri.

Erilist tähelepanu tuleks pöörata ka vastupanuvõime tugevdamisele maakogukondades, kus valitseb oht üleilmastumisele või demograafilistele muutustele jalgu jääda. Ajakohane ühine põllumajanduspoliitika on tähtsal kohal põllumajandusliku toidutööstuse konkurentsivõime tugevdamises ja edukas rahvusvaheliste turgudega loimimises kõrgete standardite levitamise kaudu.

Euroopa majanduse konkurentsivõimelisemaks, jätkusuutlikumaks ja üleilmastumise mõjudele vastupidavamaks muutmise ning kasumi õiglasemaks jaotamiseks vajalike vahendite loomisele kaasaaitamise eest vastutavad kõik valitsemistasandid ühiselt.

Joonis 8. Üleilmastumise ohjamine – ühine ülesanne

Allikas: Euroopa Komisjon

5. KOKKUVÕTE

Tugevam üleilmne majanduskoostöö ja tehnika areng tekitavad võimalusi, väljakutseid, lootusi ja hirme. Ehkki faktide põhjal saavad Euroopa majandus, ettevõtjad ja kodanikud üleilmastumisest jätkuvalt tohutut kasu, ei teki see kasu automaatselt ega ole Euroopa piirkondade ja meie kodanike vahel ühtlaselt jaotatud.

Hirmud on niisama reaalsed ja mitmel juhul ka põhjendatud. Üleilmastumine ja sellega kaasnevad tehnoloogilised murrangud muudavad meie elu enneolematu kiirusega. See protsess ei ole sujuv, kuid seda ei saa ka peatada ega tagasi pöörata. Nüüd on küsimus selles, kas Euroopa suudab jõuda üksmeelele, millises suunas liikuda, et seda muutust tulemuslikumalt hallata.

Mõned soovivad tõstesilla üles tõsta juba oma riigipiiridel. Nad kahtlustavad koguni, et ühtne turg võimaldab liiga palju vaba liikumist kaupadele, teenustele, kapitalile ja tööjõule ELi piires. Ent Euroopa integratsiooni ümberpööramine on ummiktee.

EL 27 on endiselt maailma suurim kaupleja, investor ja arenguabi andja. Oleme üleilmsetesse väärtusahelatesse sügavalt integreeritud ja kaalukad ka uute jõudude esiletulekul. Selle asemel et lõdvestuda ja lasta üleilmastumisel meie saatust kujundada, on meil võimalus kujundada üleilmastumist oma väärtuste ja huvide põhjal.

Esitatud tõenditest nähtub selgesti, et üleilmastumine võib õige ohjamise korral kasu tuua. Väljaspool ELi aitab Euroopa tulemuslik majandusdiplomaatia koostada rahvusvahelisi eeskirju ja tagada Euroopa ettevõtjate edukuse kiirelt kasvavatel rahvusvahelistel turgudel. Nende jätkuv edu loob rohkem ja paremaid töökohti ka meie siinsetele kodanikele. Samuti ei tohiks me hoiduda meetmetest võrdsete võimaluste taastamiseks, kui neid ähvardab oht.

ELi piires kehtivad ühised eeskirjad, mis reguleerivad maailma suurimat ühtset turgu ja tagavad kõrged standardid. Uuenduslikes ja kohanemisvõimelistes omamaistes ökosüsteemides tegutsevad ettevõtjad, näiteks Saksamaa *Mittelstand*, võivad saavutada edu ka üleilmsetel turgudel. Kvaliteetne haridus ja koolitus, nagu Soomes või Eestis, annab kodanikele oskused ja vastupidavuse, mida nad tulemuslikuks kohanemiseks vajavad. Aktiivne tööturupoliitika ja tulemuslik ümberjaotuspoliitika tagavad sotsiaalse sidususe ning aitavad kõrvaldada sotsiaalset tõrjutust, nagu see toimib Taanis, Rootsis ja mujal.

Üleilmastumise haldamine algab seega kodust. Euroopa peab tegutsema, et jagada õiglasemalt üleilmastumisest saadav kasu kooskõlas meie solidaarsuse ja jätkusuutlikkuse põhimõtetega. EL peaks ühtlasi olema innovatiivne ja konkurentsivõimeline majandus maailma juhtivate ettevõtjate ja kodanikega, kes suudavad kohaneda muutustega ja on võimelised looma jõukust, mis on vajalik meie ühiskondliku mudeli säilitamiseks.

ELi institutsioonid üksinda seda ei suuda; see peab olema ELi ja ta liikmesriikide ühine ettevõtmine. Peamised poliitikavahendid on enamasti riikide valitsuste käsutuses. Regioonid, linnad ja maapiirkonnad peavad muudatustega kohanema. Euroopa Liit saab toetada ja toetab omaenda vahenditega.

Meie kodanikud ootavad selgeid vastuseid küsimusele, kuidas teha koostööd. Sellepärast ongi valges raamatus algatatud arutelu Euroopa tuleviku üle nii tähtis. Euroopa, kes teab, mis suunas liikuda, võib aidata kogu maailma paremaks muuta ja kõikidele kasu tuua.